

PARADIGMINĖS KONSTRUKTYVISTŲ IR NEOREALISTŲ DISKUSIJOS SAUGUMO OBJEKTO IR JAM KYLANČIŲ GRĖSMIŲ PRIGIMTIES KLAUSIMAIS: BENDROS ES KARINIO SAUGUMO SISTEMOS IDĖJA

JURGITA JAKEVIČIŪTĖ

Vytauto Didžiojo universitetas
Politikos mokslų ir diplomatijos fakultetas
Šiuolaikinės Europos politikos studijų programos magistrantė
El. paštas: jurgita.jakeviciute@gmail.com

Šiame teoriniame straipsnyje siekiama metodologiškai pagrįsti bendros Europos Sąjungos (toliau – ES) karinio saugumo sistemos sukūrimo idėją. Atsižvelgiant į specifinę ES kaip tarptautinės sistemos veikėjos prigimtį, kai ES veiksmuose pasireiškia tiek normatyviniai, tiek su kietąja galia susiję aspektai, pasitelkiamos dvi šiuo atveju didžiausių aiškinamąją vertę turinčios teorijos – konstruktyvizmas ir neorealizmas. Siekiant tinkamai įvertinti bendros ES karinio saugumo sistemos sukūrimo idėją, atliekama minėtų teorinių priemonių lyginamoji analizė, operuojant dviem saugumo tyrimuose dažniausiai naudojamais kintamaisiais – saugumo objektu ir jam kylančių grėsmių prigimtimi. Lyginamoji konstruktyvizmo ir neorealizmo analizė patvirtina prielaidas, kad kol kas ES yra nepajėgi formuoti bendru identitetu ir interesais grįstą saugumo politikos darbotvarkę. Priešingai, ES valstybės narės karinio saugumo srityje yra linkusios veikti savarankiškai, siekdamos patenkinti savo ir neatsižvelgdamos į kitų valstybių interesus. Atitinkamai ES kylančios grėsmės yra labiau karinio pobūdžio, todėl reikalaujančios adekvataus atsako, t. y. karinės jėgos panaudojimo. Atsižvelgiant į šias prielaidas daroma išvada: jei ES valstybės narės nepavyks tinkamai koordinuoti savo veiksmų karinio saugumo srityje, tai bendros ES karinio saugumo sistemos idėja taps vienu iš tolimoje perspektyvoje ES planuojamų įgyvendinti tikslus arba netgi neturinčiu potencialo tapti vienu iš svarstytinų klausimų.

Reikšminiai žodžiai: Europos Sąjunga, bendra karinio saugumo sistema, saugumo objektas, grėsmių prigimtis, neorealizmas, konstruktyvizmas.

ĮVADAS

Tarptautinio saugumo / strateginėse¹ studijose laikomasi pažiūros, kad pradinis saugumo objekto apibrėžimas, t. y. pasirinkimas, kieno saugumas yra tiriamas, leidžia taikyti gana konkrečią saugumo vertinimo metodiką, surasti analitinius instrumentus saugumo kaitai stebėti, numatyti galimas neigiamas pasekmes saugotiniams objektams ir imtis priemonių joms neutralizuoti. Saugumo objektams kylančias grėsmes galima identifikuoti, įvertinti galimą jų poveikį ir transformuoti. Toks racionalus požiūris skatina ieškoti tinkamiausio saugumo objekto apibrėžimo, analizuoti šiuolaikines saugumui kylančios grėsmes, jų prigimtį bei poveikį saugumo objektams.² Tarptautinių santykių teorijos pateikia nevienareikšmių saugumo objekto apibrėžimų ir nurodo skirtingus grėsmių šaltinius. ES atveju tinkamiausios yra dvi teorinės prieigos – konstruktyvizmas ir neorealizmas, gebantys geriausiai paaiškinti dabartinės ES saugumo politikos realijas ir galimas jos perspektyvas. Konstruktyvistams saugumo politikos išėities taškas būtų stipri ir vieninga ES – tai ir yra užsienio politikos prioritetas. Silpna ir susiskaldžiusi ES negalėtų sukurti realaus karinio pajėgumo. Atitinkamai neorealistas pabrėžia karinių struktūrų poreikį siekiant ES tapti lygiaverčiu kitų tarptautinės sistemos galybių partneriu ne tik politikos, ekonomikos, bet ir karinio saugumo srityje. ES, būdama vieninga ir disponuodama pakankamais globaliu mastu kariniais ištekliais, būtų pajėgi tinkamai prisidėti kuriant saugią aplinką.

ĮVAIRIALYPIŠ SAUGUMO OBJEKTO AIŠKINIMAS

Saugumas yra viena pagrindinių tarptautinių santykių disciplinos koncepcijų. Kintant laikotarpiams, kurių kaitą paprastai žymi kylantys karai ir sudaromos taikos sutartys, keitėsi ir saugumo sąvokos aiškinimas. Tarptautinių santykių studijose modernios saugumo sąvokos atskaitos tašku yra laikoma 1648 m. pasirašyta Vestfalijos taikos sutartis. Remiantis šios sutarties nutarimais, didžiosios Europos valstybės įsipareigojo gerbti valstybės suvereniteto, valstybių lygybės, nesikišimo į kitos valstybės vidaus reikalus ir teritorinio integralumo principus. Valstybės

tapo pagrindiniais instituciniais subjektais tarpvalstybinių santykių sistemoje. XVII a. pab. – XVIII a. saugumas reiškė gynybą nuo organizuotos prievartos iš užsienio. „Karinės jėgos telkimas padėjo konsoliduoti pačią valstybę: prievartos instrumentų – karinių pajėgumų – kūrimas padarė valstybę pagrindiniu saugumo teikėju, tačiau kartu ir pagrindiniu jo interpretatoriumi.“³ Valstybė iš esmės tapo pagrindiniu saugumo objektu, galinčiu identifikuoti saugumui grėsmę keliančius veiksnius ir savo nuožiūra imtis jai priimtinausių priemonių tiems veiksniams eliminuoti. Modernią prasmę saugumas galutinai įgijo XVIII a. pabaigoje. Šio laikotarpio filosofai Jeanas-Jacques Rousseau (1762), Johnas Locke’as (1690) ir Charlesas de Montesquieu (1716) įvedė socialinio kontrakto terminą, kuris žymėjo realią ir hipotetinę teisių ir laisvių panaudojimo sutartį tarp valstybės ir piliečio. Taip saugumo sąvoka buvo įtvirtinta politiniame diskurse. 1789–1794 m. vykusį Didžiąją Prancūzijos revoliuciją ir jos baigtis šiek tiek pakoregavo saugumo sampratą: individo saugumas tapo neatsiejama tautos saugumo dalis.⁴ Visiškai naują prasmę saugumo sąvoka įgavo pasibaigus Antrajam pasauliniam karui ir 1947 metais JAV priėmus Nacionalinio saugumo aktą. Iki XX a. antrosios pusės vyravusios gynybos ir saugumo sąvokos buvo vartojamos sinonimiškai, tačiau Šaltojo karo akivaizdoje gynybos sąvoka prarado savo mobilizuojančią galią ir buvo pakeista nacionalinio saugumo koncepcija.⁵ Pasibaigus Šaltajam karui ir dėl to pakitus tarptautinio saugumo aplinkai, buvo stengiamasi pateikti alternatyvių saugumo koncepcijos plėtojimo ir gilinimo būdų, tačiau nacionalinio saugumo koncepcija išlaikė savo tvirtas pozicijas tarptautinių santykių disciplinoje.

Saugumo studijų kaip vienos iš pagrindinių tarptautinių santykių disciplinų raidoje skiriami keturi pagrindiniai – idealizmo⁶, strateginių studijų, neoliberalizmo⁷ ir kritinių teorijų – periodai. Kadangi neorealizmas ir konstruktyvizmas yra šio straipsnio teorinės priegijos, tokiu atveju aktualiausi tampa antrasis ir ketvirtasis saugumo studijų periodai. Antrąjį – strateginių studijų periodą įprasmino Edwardas H. Carras (1961) ir Hansas Morghenthau (1948) per realizmo teoriją, kurios epicentre buvo valstybė kaip esminis saugumo studijų objektas ir karinės galios didinimas kaip pagrindinė priemonė jos saugumui garantuoti. Realistai rėmėsi pagrindiniais Vestfalijos sistemos principais,

kurie geriausiai paaiškino tuometinės tarptautinės valstybių sistemos susiformavimą ir joje vykstančius galios balanso procesus. Šaltojo karo pabaiga turėjo įtakos kritinių teorijų susiformavimui, iš kurių galima išskirti konstruktyvizmą.⁸ Šios teorijos atstovai (Emmanuelis Adleris (1993), Alexanderis Wendtas (1992)) siekė pagilinti racionalistinį pasaulio modelio suvokimą ir pateikti naujus analizės modelius. Viena vertus, norėta nuo valstybės saugumo (nacionalinio saugumo) pereiti prie platesnės ir (ar) alternatyvios saugumo sampratos, įtraukiant į pastarąją tokius elementus kaip tautos saugumas (angl. *security of people*), individų saugumas (angl. *security of individuals*) ar globalus bei tarptautinis bendruomeniškumas.⁹ Konstruktyvistų įsitikinimu, individų saugumą lemia daugybė veiksnių, pavyzdžiui, ekonominė gerovė, aplinkosaugos klausimai, kultūrinis identitetas, politinės teisės, kurie dažnai tampa reikšmingesni nei kariniai veiksniai.

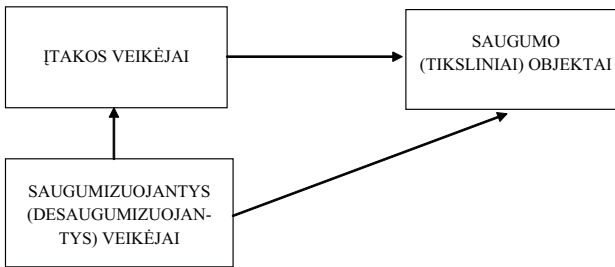
Neorealistinės analizės lygmenų metodologijos vyrauja ir saugumo analizės kontekste. Konceptualų saugumo studijų modelį pateikė Kopenhagos mokyklos atstovai Barry Buzanas (1998), Ole Wæveris ir Jaapas de Wilde'as knygoje „Security: A New Framework for Analysis“, kurioje mėgino sujungti skirtingus požiūrius į saugumą: tai neorealistinė teorinė prieiga, pateikta B. Buzano (1983) knygoje „Žmonės, valstybės ir baimė“, ir konstruktyvistinė saugumizavimo (desaugumizavimo)¹⁰ perspektyva. B. Buzano, O. Wæverio ir J. de Wilde'o (1998) saugumo studijų modelyje skiriami penki analizės lygmenys: tarptautinė sistema¹¹, tarptautinės subsistemos¹², vienetai¹³, subvienetai¹⁴, individai^{15, 16}.

Šiais saugumo analizės lygmenimis neorealizmo ir konstruktyvizmo teorijose yra naudojamos kaip instrumentais, kurie padeda identifikuoti saugumo objektą ir jo vietą tarptautinėje saugumo sistemoje. Laikantis (neo)realistinių pozicijų, valstybės traktuojamos kaip pagrindiniai saugumo objektai, galintys lemti saugumo kompleksų struktūrą ir dinamiką. Žvelgiant iš konstruktyvizmo perspektyvos, esminiu saugumo sampratos elementu yra laikomas saugumizuojantis (desaugumizuojantis) veikėjas¹⁷, kuris nurodo tai, kas tampa saugumo objektu. Tokiu objektu gali tapti įvairūs socialiniai, ekonominiai ir kitokie dariniai, pavyzdžiui, individų grupė, retų paukščių populiacija, badaujantys Afrikos vaikai.¹⁸ Toks konstruktyvistų saugumo objekto

neapibrėžtumas, kai kaip saugumo objektas gali būti įvardytas tiek žemiausiam, tiek aukščiausiam saugumo analizės lygmeniui priklausantis objektas, sulaukė daugiausiai kritikos.

Plėtojant konstruktyvistinę saugumo sampratą tampa akivaizdu, jog saugumizuojantys (desaugumizuojantys) veikėjai užima centrinę poziciją konstruktyvistinėje saugumo analizėje. Operuojant konstruktyvistiniais terminais, saugumą skelbiantys veikėjai identifikuoja tiek įtakos veikėjus, tiek saugumo (tikslinius) objektus ir patys gali tapti saugumo objektais. Kitaip sakant, saugumizuojantys (desaugumizuojantys) veikėjai gali nustatyti grėsmės šaltinį ir objektą, į kurį jis nukreiptas.

1 schema. **Kintamųjų sąveika konstruktyvistinėje saugumo analizėje**

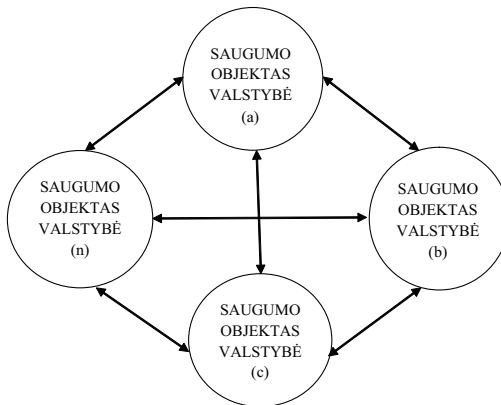
Šaltinis: sudaryta autorės.

Remiantis pagrindiniais konstruktyvizmo principais, saugumizuojantys (desaugumizuojantys) veikėjai, priklausomai nuo saugumo (tikslinio) objekto, gali būti įvairūs: interesų grupės, politiniai lyderiai, biurokratai. Valstybės saugumą skelbiantis veikėjas yra vyriausybė. Saugumizuojantys veikėjai įvardija saugumo problemas, sukeldamas įtakos veikėjų, kuriais gali tapti pramonės gamykla (kelianti grėsmę ekologiniam saugumui), dujų tiekėjas-monopolininkas (potenciali grėsmė energetiniam saugumui) ir pan. Įtakos veikėjai lemia sprendimus dėl tikslinių objektų saugumo užtikrinimo (šis santykis dažnai būna asimetrinis) (žr. 1 schemą). Pažymėtina, jog tam tikrais atvejais saugumą skelbiantys veikėjai gali tapti tiek tiksliniais objektais, tiek įtakos veikėjais. Pavyzdžiui, vyriausybei gali kilti politinio valstybės

išlikimo sąlyga arba, priešingai, vyriausybėje kilusi vidinė institucijų konfrontacija gali destabilizuoti valstybę.

Konstruktvyvų saugumo analizės modelį bandant pritaikyti neo-realizmo atvejui, gaunamas paprastesnis saugumo analizės modelis. Saugumas analizuojamas yra vykdoma vienetų lygmenyje: pagrindiniu saugumo (tiksliniu) objektu, saugumizuojančiu (desaugumizuojančiu) bei įtakos veikėju išlieka valstybė. Kitaip sakant, valstybės yra būtent tie objektai, kuriems gali kilti grėsmė, valstybės nurodo grėsmes ir pačios tampa grėsmės šaltiniu (žr. 2 schema).

2 schema. Kintamųjų ryšiai realistinėje saugumo analizėje

Šaltinis: sudaryta autorės.

Valstybės, kaip pagrindinio saugumo objekto, sampratą pirmieji pateikė realizmo teorijos atstovai, kurie tarptautinius santykius aiškino kaip egoistiškų (angl. *self-interested*) valstybių kovą dėl galios ir dažniausiai laikėsi pesimistinės nuostatos dėl konfliktų ir karų eliminavimo tarptautinių santykių perspektyvoje. Klasikinio realizmo atstovai (Hansas Morgenthou (1948), Reinholdas Nieburas (1944) ir kt.) manė, jog valstybės, kaip ir žmonės, turi įgimtą norą dominuoti kitų valstybių atžvilgiu, o tokia prigimtinė valstybių būklė sudaro sąlygas kilti karams.¹⁹ Kitaip sakant, konfliktai yra neišvengiama žmogiškosios tarptautinės sistemos prigimties pasekmė.

Neorealizmo teorija buvo linkusi ignoruoti žmogiškąją tarptautinės sistemos prigimtį ir telkti dėmesį į sistemos įtakos veiksnius. Anot Kennetho N. Waltzo (1959), vieno žinomiausių neorealizmo atstovų ir pradininkų, tarptautinė sistema yra sudaryta iš gausybės didžiųjų galybių²⁰. 1979 m. išleistoje knygoje „Theory of International Politics“ K. N. Waltzas (1959) įrodinėjo, jog valstybės, nepaisant jų skirtingų politinių sistemų ir priešingų ideologijų, pasižymi elgsenos panašumais.²¹ Kadangi tarptautinei sistemai yra būdinga anarchiška struktūra, t. y. neegzistuoja tokia centrinė valdžia, kuri gintų vieną valstybę nuo kitos, todėl kiekviena valstybė siekia išlikti, pasitelkdama tik savo pajėgas.

1983 m. pasirodžiusią B. Buzano knygą „Žmonės, valstybės ir baimė“ galima priskirti šiai K. N. Waltzo (1979) pradėtai neorealizmo tradicijai. Knygos autorius savo mokslinės karjeros pradžioje nuosekliai laikėsi tiek „klasikinio realizmo nuostatos, kad valstybės kaip politikos formuotojos primatas išlieka tvirta realybe, tiek pagrindinės neorealizmo nuostatos – kad pagrindinis tarptautinės politikos kontekstas yra anarchinė tarptautinės sistemos struktūra.“²² Anot B. Buzano (1983), valstybės yra „patys galingiausi tarptautinės sistemos elementai. Kaip politinės organizacijos forma, valstybė pranoko visus kitus politinius elementus iki tokio lygio, kad ji tapo universaliu politinio legitimumo standartu.“ Teoriškai valstybė taip pat pirmąją įteisintos valdžios bei piliečių ištikimybės garantijos ir jėgos panaudojimo priemonių kontrolės srityje.²³ Neorealizmo požiūriu, tarptautinės sistemos anarchiškos struktūros pagrindą sudaro tarp sistemos elementų – suverenių valstybių – susiklosčiusi galios pusiausvyra. Tačiau pusiausvyros nusistovėjimas nepaneigia anarchiškos sistemos prigimties: ekonominių, kultūrinių, ekologinių ir kitų veiksmų įtaką patirianti struktūra yra linkusi kisti, nepriklausomai nuo galios pusiausvyros sanklodos nusistovėjimo²⁴. Taip išlaikoma anarchiška tarptautinės sistemos prigimtis.

(Neo)realistinei tradicijai, pasižyminčiai išskirtiniu dėmesiu materialiesiems veiksniams, tokiems kaip galia, oponuoja konstruktyvistiniai metodai, pabrėžiantys idėjų įtaką tarptautinių santykių procesų dinamikai. Remiantis konstruktyvizmo teorija, pagrindiniai analizės instrumentai yra valstybių interesai ir identitetai, kurie traktuojami kaip konkrečių istorinių procesų rezultatas. Išskirtinis dėmesys yra

skiriamas visuomenėje vyraujantiems diskursams, kurie formuoja įsitikinimus ir interesus, įtvirtina priimtinas elgesio normas. Iš konstruktyvizmo perspektyvos, remdamasis identitetais ir interesais, valstybės gali įvertinti esamą situaciją ir tinkamai į ją reaguoti.²⁵ Identitetai ir interesai yra konstruktyvizmo teorijos esminis akcentas.

Neorealizmas yra objektyvistinės tarptautinių santykių studijos: valstybės laikomos vieningais veikėjais, o interesai – objektyvūs ir beveik nekintami, todėl valstybių elgsena turi aiškiai apibrėžtas taisykles ir yra prognozuojama. Priešingai nei (neo)realistinė, konstruktyvistinė saugumo samprata atsisako objektyvistinio požiūrio ir valstybės vaidmenį tarptautiniuose santykiuose aiškina taip: net valstybės dominavimas tarptautinėje arenoje tėra jėgos politikos išraiška, slopinanti kitus veikėjus, galinčius potencialiai pakeisti valstybes, t. y. išsilaisvinti nuo valstybių kaip svarbiausių veikėjų dominavimo. Tarptautiniuose santykiuose nėra griežtų dėsnų, o taisyklės nuolat keičiamos.²⁶ Oponuodami (neo)realistinei tradicijai, pabrėžiančiai galios santykių svarbą, konstruktyvistai saugumą aiškina kaip socialinį veikėjų santykį.

GRĖSMIŲ PRIGIMTIS: NUO SOCIALINIŲ KONSTRUKTŲ IKI OBJEKTYVIAI SUVOKIAMŲ DUOTYBIŲ

Saugumo sąvoka yra problematiška ir nevienareikšmė. Žymaus tarptautinių santykių ir saugumo tyrinėtojo Steve'o Smitho nuomone, saugumas yra „iš esmės ginčytina sąvoka“, nes negalimas joks neutralus apibrėžimas.²⁷ Kiekviena saugumo sąvoka nusako konkretaus mokslininko teorinius prioritetus ir pateikia nuorodas, kieno saugumas yra apibūdinamas (saugumo objektą) ir nuo kuo turėtų būti užtikrinamas saugumas (grėsmių šaltinį). Tradiciniai saugumo apibrėžimai dažniausiai nusako valstybę kaip saugumo objektą ir išorės agresiją kaip potencialų grėsmės šaltinį. Pavyzdžiui, Walteris Lippmanas (1947) teigia, jog „Valstybė yra saugi iki tokio lygio, kai, norint išvengti karo, esminėms jos vertybėms negresia sunaikinimo pavojus, ir yra pajėgi, jeigu kyla reikalas, ginti tas vertybes, iškovodama pergalę kare.“²⁸ Toks saugumo apibrėžimas atspindi realistines saugumo studijas, kuriose pagrindinis dėmesys yra skiriamas karinėms grėsmėms. Alternatyvią saugumo koncepciją pateikia

O. Wæveris (1995), kurio saugumo apibrėžime matyti konstruktyviajai saugumo analizės tradicijai būdingas neapibrėžtumas. O. Wæveris (1995) mano, jog „Galima suvokti „saugumą“ kaip dalyką, kalbos teorijoje vadinamą kalbos aktu: <...> tai yra pasakymas, kad yra veiksmas <...>. Sakydamas „saugumas“, valstybės atstovas tam tikrą atvejį perkelia į specifinę sritį; pareiškia apie specialias teises panaudoti būtinas priemones tokiam vystymuisi blokuoti.“²⁹ „O. Wæver (1995) saugumo apibrėžimas pateikia vertingą pastebėjimą, akcentuojantį, kad vyriausybiniis klausimo kaip saugumo problemos įvardijimas automatiškai legitimuoja išskirtinių priemonių naudojimą.“³⁰ Jame galima įžvelgti nuorodas į saugumizavimo teoriją, kurioje saugumizuojantis veikėjas (saugumo subjektas) įvardija įtakos veiksnius (grėsmės šaltinius), galinčius turėti įtakos kitų sistemos veikėjų (saugumo objektų) saugumui. Kita vertus, tokia išvalga stokoja aiškumo ir nenurodo konkrečių grėsmės šaltinių.

Dažnai saugumo sąvoka vartojama greta grėsmių sąvokos, kuri yra tarsi saugumo antitezė, todėl jos apibrėžimas tiesiogiai nusako ir saugumo bruožus, t. y. saugumas suprantamas kaip tam tikra būseną be grėsmių. Į šį panašų saugumo supratimą perteikė klasikinio realizmo atstovas Arnoldas Wolferis, teigęs, jog „saugumas yra niekas kitas kaip nesaugumo nebuvimas, negatyvi vertybė“³¹. Šiuolaikinių grėsmių prigimties sudėtingumą lemia egzistuojantys įvairūs grėsmių šaltiniai, kurie gali būti tiek fiziniai (gamtos stichijos), tiek socialiniai (teroristinės grupuotės, priešiškas kitataučiams ir pan.). Grėsmės šaltinis gali būti ir konkretus subjektas (asmuo, institucija, struktūra), ir procesas, reiškinyis ar netikėtas įvykis (migracija, uraganas, epidemija, techninė avarija ir kt.).³² Bengtas Sundelius skiria veikėjų įgalintas (angl. *actor-focused*) ir struktūrines (angl. *structural*) grėsmes. Veikėjų įgalintas grėsmės sukelia konkretūs saugumo veikėjai, struktūrinės grėsmės kyla be konkrečių intencijų ar motyvų.³³ Toks grėsmių prigimties dviprasmiškumas atspindi skirtingus neorealizmo ir konstruktyvizmo požiūrius į grėsmės šaltinius.

Grėsmės šaltinio savybės turi didelę reikšmę grėsmės konkretumui, t. y. galimybės tiksliau įvertinti galimą žalą ir jos padarymo tikimybę. Kuo konkretesnis grėsmės šaltinis ir jo galimybės padaryti žalos saugumo objektui, tuo tiksliau apibūdinamas grėsmės intensyvumas.

Saugumo studijose dažnai operuojama tokiais terminais kaip karinis ekonominis, politinis ir socialinis saugumas. Kopenhagos mokyklos atstovai saugumo studijose paprastai pabrėžia visuomenės identiteto kaip saugumo objekto svarbą. Jų vartojamoje terminologijoje socialinis saugumas įgauna societalinio saugumo pavadinimą.

Įvairūs saugumo aspektai – karinis, politinis, ekonominis ir socialinis – buvo pateikti kaip saugumo sektoriai B. Buzano knygoje „Žmonės, valstybės ir baimė“. B. Buzanas teigė, kad sektorinis skirstymas yra grindžiamas grėsmių klasifikavimu pagal tai, į kurias valstybės sritis gali būti nukreiptos grėsmės.³⁴ B. Buzano, O. Wæverio ir J. de Wilde'o (1998) saugumo analizės modelyje sektorinis grėsmių skirstymas yra išplečiamas ir pateikiamas kaip santykių klasifikavimas: karinis saugumo sektorius apima galios ir prievartos santykius; politinis sektorius – valdžios, valdymo statuso ir pavaldumo santykius; ekonominis sektorius – prekybos, produkcijos ir finansų santykius; societalinis sektorius – kolektyvinio identiteto santykius; aplinkos apsaugos sektorius – santykius tarp žmogaus veiklos ir planetos biosferos.³⁵ B. Buzanas pažymi, jog šiame daugiasektoriame saugumo analizės modelyje, kitaip nei pradiniam jo variante, yra atsisakoma valstybės kaip pagrindinio saugumo objekto dominavimo ir daugiau dėmesio skiriama kitiems veiksniams.

Lygiagrečiai taikant B. Buzano, O. Wæverio ir J. de Wilde'o (1998) pateiktą sektorinį grėsmių modelį ir B. Sundelius sudarytą grėsmių tipologiją, galima paaiškinti takoskyrą tarp konstruktyvistinės ir (neo)realistinės grėsmių sampratų. Veikėjų įgalintas grėsmes būtų galima priskirti ekonominiam ir kariniam sektoriams, kuriais remiasi (neo)realistinis saugumo analizės modelis. Anot neorealizmo tradicijos atstovų, didžiausią grėsmę valstybių integralumui ir suverenumui kelia konkretaus veikėjo ir (ar) valstybės veiksmai, pavyzdžiui, karinė invazija, teroristiniai, prekybiniai, finansiniai ar energetiniai išpuoliai, informacinės operacijos ir kt. Konstruktyvistai laikosi priešingos pozicijos ir tvirtina, jog grėsmės paprastai neturi materialaus pagrindo ir yra socialiai konstruojamos. Konstruktyvistai prioritetą teikia struktūrinėms grėsmėms, kurios, remiantis B. Buzano ir jo kolegų grėsmių sektorizavimu, gali būti priskiriamos societaliniam, politiniam ir aplinkos apsaugos sektoriams.

Konstruktivistai ypač daug dėmesio skiria societaliniam saugumui, t. y. grėsmių identitetui. Tokios grėsmės gali būti kaimyninės sistemos žlugimas, reikšmingi vidiniai sukrėtimai ir pan. Pasak Michaelo Barnetto (2003), „grėsmės suvokimas kyla ne iš materialijų veiksmų, t. y. valstybių galios skirtumo, o iš idėjinių ir socialinių konstruktyvų, t. y. skirtingų valstybių įsitikinimų“³⁶. Toks M. Barnetto (2003) valstybių elgsenos aiškinimas atspindi konstruktyvų požiūrį. Konstruktyvistų grėsmės samprata priklauso nuo socialinio konteksto ir subjektų tarpusavio sąveikos.³⁷ Pavyzdžiui, Rusijos karinė galia *per se* ar Rusijos ir Baltijos valstybių galios disbalansas, anot konstruktyvistų, nėra grėsmės šaltinis. Šiuo atveju problema yra tai, kad Baltijos valstybės suvokia Rusiją kaip potencialią agresorę, ir (ar) pačios Rusijos kaip imperialistinės galios savivoka.³⁸ Konstruktyvistinėje grėsmių sampratoje tapatybės konfliktas gali būti pagrindinė saugumo problemų priežastis.

Kitaip nei konstruktyvizmo, neorealizmo atveju valstybių veiksmus lemia galia ir interesai, todėl valstybės vidaus veiksniai – motyvai ir ideologijos – nėra svarbūs aiškinant valstybių prioritetus.³⁹ Neorealizmo požiūriu, pagrindinis valstybių interesas yra ekonominės, ypač karinės galios didinimas. Tačiau didinant valstybių galią anarchiškos tarptautinės sistemos sąlygomis kyla saugumo dilema⁴⁰. Vienų valstybių bandymas užsitikrinti išlikimą gali būti suvokiamas kaip keliantis grėsmę kitų valstybių saugumui ir tapti valstybių konflikto priežastimi. Anarchijos sąlygomis valstybės negali pasitikėti viena kita, nes karo tikimybė yra nuolat egzistuojanti grėsmė, dėl kurios ir įsitvirtina saugumo dilema. Valstybėms kelia grėsmę atsirandančios stipresnės galios. Galios pusiausvyros tarptautinėje sistemoje kaita yra vertinama kaip tiesioginė grėsmė valstybių saugumui. Taigi iš neorealizmo perspektyvos valstybėms realią grėsmę kelia kiti tarptautinės sistemos veikėjai, t. y. valstybės, turinčios daugiau galios (visų pirma karinės) ir dėl to laikomos agresyviomis ir galinčiomis sukelti karą. Vertinant kitos valstybės keliamą potencialią grėsmę tampa svarbūs ir tokie veiksniai kaip geografinis artumas, didesnis pajėgumas ir priešiški ketinimai.

Konstruktivistai ir (neo)realistai nesutaria dėl esminių saugumo studijose kylančių klausimų: kas yra saugumo objektas ir kokia grėsmių prigimtis? Remiantis konstruktyvizmo teorija, saugumo objektu tampa

tai, ką nurodo saugumizuojantis veikėjas. Tokiu objektu gali tapti įvairūs socialiniai, ekonominiai ir politiniai dariniai. Tačiau problema pasidaro saugumo problema tik tada, kai kiti sistemos veikėjai ją tokia pripažįsta. Konstruktyvistai tvirtina, kad objektyvios grėsmės neegzistuoja: grėsmės yra socialiai konstruojamos veikėjų, politizuotai interpretuojančių saugumo aplinką. Vis dėlto Kopenhagos mokyklos atstovų manymu, valstybė išlieka „idealiu saugumo veikėju“⁴¹, gebančiu geriausiai atlikti saugumo užduotis. Iš konstruktyvizmo perspektyvos geriausias saugumo problemos sprendimas yra objektyvus jos suvokimas. Kitaip nei konstruktyvistai, (neo)realistai mano, kad pagrindinis saugumo objektas yra valstybė, kuri veikia racionaliai, turi savų egoistinių interesų – siekia galios ir saugumo. Remiantis pagrindinėmis (neo)realizmo prielaidomis, grėsmės valstybei susideda iš priešišku kitų tarptautinės sistemos veikėjų ketinimų ir jų galimybių tuos ketinimus įgyvendinti. Priešingu atveju, kai valstybių interesai tampa nesuderinami, valstybės, didindamos savo galią (ekonominėmis, ypač karinėmis priemonėmis), plečia įtaką tarptautinėje aplinkoje ir taip užsitikrina saugumą. Kita vertus, vienos valstybės galios didinimas yra vertinamas kaip potenciali grėsmė kitoms valstybėms, todėl pagrindine saugumą garantuojanti priemonė vis dėlto išlieka galia. Nepaisant skirtingų konstruktyvizmo ir (neo)realizmo požiūrių į saugumo objektą bei jam kylančių grėsmių prigimtį, abiejų teorijų atstovai sutaria dėl vieno esminio aspekto: pagrindinis saugumo studijų objektas išlieka valstybė.

ES – VIENAS VEIKĖJAS AR SUVERENIŲ VALSTYBIŲ SAJUNGA?

Siekiant tinkamai įvertinti bendros sistemos susiformavimo idėją ir jos įgyvendinimo galimybę, būtina atsakyti į šiuos esminius klausimus: kas Europos Sąjungai yra saugumo objektas ir kokia yra potencialių ES grėsmių prigimtis. ES atveju saugumo objektu gali tapti ES kaip valstybių junginys, užimantis bendrą poziciją saugumo politikos klausimais, arba tam tikros ES sudarančios valstybės narės, vykdančios vienašališką⁴² saugumo politiką. Toks dviprasmiškas ES identiteto tarptautinėje sistemoje vertinimas atspindi konstruktyvizmo ir (neo)realizmo supratimo, kaip ES turėtų kurti savo saugumo aplinką, takoskyrą. Pirmasis

ES saugumo modelio variantas yra artimas konstruktyvistinėms pažiūroms – valstybių integracijos procesus ir jų jungimąsi į įvairaus pobūdžio bendrijas geriausiai paaikškina bendras identitetas. Antrasis ES saugumo modelis, pabrėžiantis vienašališkus ES valstybių narių veiksmus plėtojant saugumo politiką, perteikia (neo)realistinę saugumo sampratą. Analizuojant ES atvejį dažnai susiduriama su dilema: nepaisant to, kad ES dažnai akcentuoja siekį tausoti bendrąsias ES vertybes ir svarbiausius interesus, pasinaudojant tokiais institucionalizuotais svertais kaip bendra užsienio ir saugumo politika (toliau – BUSP) bei Europos saugumo ir gynybos politika (toliau – ESGP), realiai nepastebima aki-vaizdžių požymių, rodančių egzistuojant kolektyvinį ES identitetą.

Kolektyvinio identiteto poveikis sėkmingai Europos integracijai įvairiose srityse buvo pripažintas jau steigiant Europos bendrijas (toliau – EB). Vienas iš EB kūrėjų Robertas Schumanas dar 1951 m. tvirtino, kad „prieš tapdama kariniu aljansu ar ekonomine bendrija, Europa privalo tapti kultūrine bendrija“⁴³. Tačiau dėl įvairių valstybių narių skirtumų bendras Europos identitetas buvo labiau ekonominio bendradarbiavimo forumas, o tarptautinėje politikoje valstybės narės veikė atskirai. Ilgainiui ekonominio bendradarbiavimo intensyvėjimas, naujos bendradarbiavimo struktūros, besiformuojanti monetarinė sąjunga suteikė prielaidų diskutuoti apie ekonominį EB tarptautinį identitetą. Kita vertus, nesant bendros užsienio politikos ir politinio identiteto, Europos bendrijų narės neturėjo galimybių pasiekti bendrą sutarimą įvairiais tarptautinės darbotvarkės klausimais. Bendrijai priklausančių valstybių narių bendro sutarimo stoka sulaukė JAV vyriausybės sekretoriaus Henry'io Kissingerio kritikos. H. Kissingeris kaltino EB neturint politinių ambicijų nei regione, nei globaliai, todėl tarptautinėje politikoje valstybės narės yra linkusios veikti individualiai.⁴⁴ H. Kissingerio išsakyta kritika paskatino devynių EB valstybių narių užsienio reikalų ministrus 1973 m. gruodžio 14 d. paskelbti Europos identiteto deklaraciją⁴⁵, kurioje pirmą kartą buvo mėginta apibrėžti Europos identitetą, įskaitant EB valstybių narių tarpusavio santykius, įsipareigojimus ir jų padėtį tarptautinėje aplinkoje.

Šiame dokumente pateiktas Europos identiteto apibrėžimas apėmė bendro devynių valstybių narių istorinio palikimo peržiūrą, bendrus jų interesus ir ypatinguosius įsipareigojimus, taip pat pasiektą

EB vieningumo laipsnį, bendro devynių valstybių narių santykio su pasauliu už EB ribų ir jų įsipareigojimų, kylančių iš to santykio, įvertinimą, atsižvelgiant į Europos susivienijimo dinamišką aplinką.⁴⁶ EB valstybės sutarė dėl būtinybės kurti Europos Sąjungą, siekiant garantuoti jų bendros civilizacijos išlikimą. Europos identiteto deklaracijoje pabrėžtas poreikis garantuoti pagarbą puoselėjamoms vertybėms, kylančioms iš teisinės, politinės ir moralinės tvarkos, bei išsaugoti turtingą jų nacionalinių kultūrų įvairovę. „Praeityje Europos šalys buvo pajėgios individualiai ginti savo interesus ir spręsti tarptautinėje aplinkoje kylančias problemas. Tačiau kintanti tarptautinė aplinka, didėjanti kelių didžiųjų galybių valdžios koncentracija ir atsakomybė kelia sunkumų valstybėms veikti individualiai.“⁴⁷ Dėl šios priežasties buvo sutarta, kad Europa turi susivienyti ir atstovauti bendriems interesams. Deklaracijoje teigta, kad „jei Europa nori atlikti pasaulyje reikšmingesnę vaidmenį ir būti girdima, ji privalo susijungti ir kalbėti vienu balsu“⁴⁸. Deklaracijoje išsakyti teiginiai patvirtino ES siekius, kurie buvo suformuluoti Davinjonso ataskaitoje, padėjusioje Europos politinio bendradarbiavimo ir ES, kaip tarptautinių santykių veikėjos, identiteto pagrindus. 1970 m. spalio 27 d. publikuota Davinjonso ataskaita yra dokumentas, kuriame apibrėžti Europos ekonominės bendrijos (toliau – EEB) užsienio politikos ateities tikslai. Europos bendruomenių tarybos paskirtas komitetas turėjo parengti pasiūlymus, susijusius su valstybių narių politinio bendradarbiavimo galimybėmis. Galutinis pasiūlymas, kuriam pritarė visų šešių narių vyriausybės – tai, kad valstybės narės apie tarptautines problemas, kur tik įmanoma, turėtų kalbėti vienu balsu.⁴⁹ Toliau ES identitetas buvo konstruojamas Iškilmingoje ES deklaracijoje (1983), Suvestiniame Europos akte (1986)⁵⁰, Europos Sąjungos (Mastrichto) sutartyje⁵¹ (1993).

Minėti ES dokumentai, apibrėžiantys ES bendrą saugumo ir gynybos politiką bei įtvirtinantys fundamentalias ES egzistuojančias taisykles ir institucijas, susijusias su karinio instrumento naudojimu, turėjo paskatinti formuoti bendrą ES identitetą saugumo srityje. Tačiau, nepaisant pasiektos pažangos plėtojant ESGP ir BUSP, vis dar susiduriama su viena esmine problema: ES užsienio politika nėra grindžiama istoriškai susiformavusiu tapatumu ir iš jo kylančiais visai ES bendrais

užsienio politikos tikslais. ES valstybės pagrindinis užsienio politikos orientyras išlieka nacionaliniai interesai, o ES BUSP ir ESGP veikia kaip atskirų ES valstybių politikų papildinys. Todėl veiksmingos ES BUSP ir ESGP įmanomos tik tada, kai sutampa ES valstybių narių nacionaliniai interesai. Tačiau, sudaryta iš nepriklausomų valstybių, ES pati neturi savo suverenios vyriausybės, kuri galėtų spręsti karo, taikos, saugumo ir kitus diplomatijos klausimus. Formaliai tai gali daryti tik visos 27 valstybės kartu, kita vertus, praktiškai tai neįmanoma, nes ES valstybės narės yra linkusios plėtoti vienašališką politiką tiek ekonomikos, saugumo, tiek kitose politikos srityse. Vienašališki ES valstybių narių veiksmai ir pozicijų nesuderinamumas paaiškina sunkumus, kylančius steigiant Europos energetinę bendriją⁵² ir siekiant išreikšti bendrą ES nuomonę Kosovo nepriklausomybės paskelbimo klausimu⁵³.

Nepaisant ES valstybių narių sutarimo, jog svarbu turėti bendrą identitetą ir išreikšti bendrą poziciją daugeliu užsienio politikos klausimų, bei iniciatyvų siekiant paskatinti BUSP ir ESGP integraciją, kol kas ES yra nepajėgi sukonstruoti bendrą identitetą, kuriuo remdamasi galėtų formuoti bendrus visoms valstybėms narėms interesus ir kurti saugumo politiką. Priešingai, ES valstybės narės yra linkusios savarankiškai formuoti saugumo darbotvarkę, siekdamos patenkinti savo interesus, neatsižvelgdamos į kitų valstybių tikslus. Tokios išvados patvirtina (neo)realistines ir kartu paneigia konstruktyvistines prielaidas.

ES GRĖSMĖS: KO IR KOKIOMIS PRIEMONĖMIS REIKĖTŲ SAUGOTIS?

Efektyviai saugumo organizacijai, bendruomenei, aljansui ypač svarbus bendras grėsmių suvokimas ir vertinimas. Anot Przemysłowo Grudziński'o ir Peterio van Hamo (1999), bendrų interesų ir vertybių pagrindas yra bendras požiūris į pagrindinius pavojus, iššūkius ir grėsmes.⁵⁴ Tačiau ES valstybių narių tarpusavio skirtumai, interesai ir nesutarimai tarptautinio saugumo klausimais verčia abejoti, ar ES turi bendrą grėsmių lauko⁵⁵ apibrėžimą ir vertinimą.

Ilgą laiką ES neturėjo oficialaus grėsmių sąrašo dėl dviejų pagrindinių priežasčių. Pirma, prieš įsteigiant antrąjį ramstį – BUSP, ES buvo skiriama nepakankamai dėmesio strateginiams klausimams. Antra, iki

Šaltojo karo pabaigos pagrindinė grėsmė ES saugumui buvo komunizmo plėtra, nuo kurios saugojo transatlantinis bendradarbiavimas⁵⁶ su NATO bei JAV. Žlugus dvipolei tarptautinei sistemai ir išnykus aiškiai konfrontacijai tarp oficialiojo Vašingtono ir Maskvos, kito grėsmių laukas, o ES tapatumas su Vakarais tapo nebe toks reikšmingas. Strateginės aplinkos pokyčiai, BUSP institucionalizacija, didėjančios ES ambicijos paskatino valstybės nares imtis ryžtingesnių veiksmų. Dėl šių priežasčių buvo sukurta Europos saugumo strategija (toliau – ESS)⁵⁷, kurioje pirmą kartą apibrėžtos pagrindinės galimos grėsmės ES valstybių narių saugumui.

Europos saugumo strategijoje saugumo aplinka apibūdinama išskiriant globalius iššūkius ir pagrindines grėsmes. Globalūs iššūkiai – tai karai ir konfliktai, skurdas, ligos, ekonominės krizės, politinės problemos, migracija, Europos energetinė priklausomybė.⁵⁸ Penkios pagrindinės grėsmių rūšys – terorizmas, masinio naikinimo ginklo (toliau – MNG) platinimas, regioniniai konfliktai, žlungančios valstybės ir organizuotas nusikalstamumas.⁵⁹ ESS pateikta grėsmių klasifikacija leidžia daryti prielaidas apie ES saugumo aplinkos suvokimą. Be to, tam tikros grėsmės reikalauja adekvataus atsako, todėl leidžia numatyti galimas grėsmių eliminavimo priemones.

Verta atkreipti dėmesį, kad ESS dominuoja veikėjų įgalintos, o ne struktūrinės grėsmės, todėl tokia grėsmių klasifikacija yra artimesnė (neo)realistinei, o ne konstruktyvistinei saugumo aplinkos sampratai. Pirmoji Strategijoje įvardyta grėsmė – terorizmas, kuris nusakomas kaip „didėjanti strateginė grėsmė“. Terorizmas yra „globalus“ ir „susijęs su smurtiniu religiniu ekstremizmu“.⁶⁰ Pabrėžiama, kad terorizmas Europoje ir pasaulyje išlieka pagrindinė grėsmė šalių nacionaliniam saugumui, jo šaknų galima ieškoti ir ES. Teroristiniai išpuoliai buvo įvykdyti Madride ir Londone, „al-Qaeda“ padalinių logistinės bazės surastos Didžiojoje Britanijoje, Italijoje, Vokietijoje, Ispanijoje ir Belgijoje.⁶¹ Antroji ir „potencialiai didžiausia grėsmė“ – MNG plėtra.⁶² Strategijoje yra išskiriami svarbiausi šios grėsmės elementai – „ginklavimosi varžybos“, ypač Viduriniuosiuose Rytuose, technologijų plėtra ir tikimybė tapti teroristų taikiniu. Šių trijų elementų akcentavimas leidžia daryti prielaidą, kad jiems ES saugumo politikos darbotvarkėje skiriamas ypatingas dėmesys. Regioniniai konfliktai – trečioji ESS nurodoma grėsmė,

kuri apibrėžiama tiek geografiniu aspektu („problemos, kurios kilo <...> Kašmyre, Afrikos didžiųjų ežerų regione ir Korėjos pusiasalyje, <...> Artimuosiuose Rytuose“⁶³), tiek pačios grėsmės pobūdžiu (atviri ir įšaldytieji (angl. *frozen*) konfliktai). Ketvirtoji ES grėsmė – žlugusios valstybės. Strategijoje nurodomos valstybių žlugimo priežastys („korupcija, piktnaudžiavimas valdžia, silpnos institucijos ir atsakomybės trūkumas, taip pat civiliniai konfliktai“⁶⁴) bei žinomiausi žlugusių valstybių naujai pavyzdžiai (Somalis, Liberija ir talibų valdomas Afganistanas). ESS skiria dėmesio ir organizuotam nusikalstamumui, įskaitant prekybą narkotikais, žmonėmis ir ginklais, sukčiavimą tarptautiniu mastu bei pinigų plovimą, keliančius grėsmę visuomenių saugumui.⁶⁵ Strategijoje nurodoma, kad „Europa yra vienas pagrindinių organizuoto nusikalstamumo taikinių“. Grįžtant prie teorinių priegijų ir prisimenant vieną pagrindinių (neo)realizmo prielaidų, jog grėsmės valstybei susideda iš priešiško kitų tarptautinės sistemos veikėjų ketinimų ir jų galimybių tuos ketinimus įgyvendinti, tampa akivaizdu, kad Strategijoje išskirtos grėsmės yra karinio pobūdžio. Pavyzdžiui, abejonių nekelia MNG kaip potencialiai didžiausios grėsmės ir šios grėsmės elementų pobūdis. Šiuo atveju vienos valstybės ketinimai panaudoti MNG yra vertinami kaip Europos Sąjungai priešiški veiksmai, atitinkamai technologijų plėtra – galimybė tuos ketinimus įgyvendinti. Iš (neo)realizmo perspektyvos, priešingai nei teigtų konstruktyvistai, tokio pobūdžio grėsmės reikalauja adekvataus atsako, t. y. panaudoti karinę jėgą.

Kovai su terorizmu Strategijoje numatomos žvalgybos, policijos, teisminės, karinės ir kitos priemonės. „Žlugusioms valstybėms gali prireikti karinių priemonių tvarkai atkurti ir humanitarinių priemonių krizei išspręsti. Regioniniai konfliktai turi būti sprendžiami politiškai, tačiau kitame etape, einančiame po konflikto, gali prireikti karinių išteklių bei veiksmingai palaikyti viešąją tvarką policijos pajėgomis.“⁶⁶ Kita vertus, ESS pabrėžiama, kad kylančios naujos grėsmės nėra vien karinio pobūdžio, todėl įveikti jas reikia ne vien karinėmis priemonėmis. Kovai su šiomis grėsmėmis ES turėtų skatinti efektyvų daugiašališkumą (angl. *effective multilateralism*) remiant tarptautines institucijas ir siekiant užtikrinti principinių tarptautinių teisės normų laikymąsi, naudoti preventyvaus įsitraukimo (angl. *preventive engagement*) priemones,

adekvačiomis priemonėmis reaguoti į kylančias krizes kuo ankstesnėje jų fazėje.⁶⁷ ESS nurodoma, kad „ginklų platinimą galima sustabdyti kontroliuojant eksportą ir darant politinį, ekonominį bei kitokio pobūdžio spaudimą, tuo pat metu nagrinėjant šio reiškinio pagrindines politines priežastis“⁶⁸. Analizuojant ESS ir joje nurodomas kovos su grėsmėmis priemonės būtina pabrėžti, jog, nepaisant Strategijoje pabrėžiamos nekarinių priemonių svarbos, šios priemonės yra reikalingos, tačiau nepakankamos siekiant eliminuoti grėsmes ar imtis prevencijos. Anot Christopho O. Meyerio, tolesnei ES plėtotei labai svarbu išsiaiškinti, ar ES yra politiškai ir kognityviai pajėgi identifikuoti grėsmes ir atsakyti į jas kolektyviai ir veiksmingai, įskaitant karinės galios panaudojimą.⁶⁹ Tokia pozicija atspindi (neo)realistinę saugumo sampratą.

Išanalizavus ESS apibrėžtas pagrindines grėsmes galima daryti išvadą, jog jų prigimtis yra neabejotinai materialiniai veiksniai, o ne socialiniai konstruktai. Kitaip sakant, grėsmės kyla iš valstybių galios skirtumo, o ne iš skirtingų socialinių įsitikinimų. Esant tokiai situacijai, kai valstybės veikia remdamosis (neo)realistiniais principais, viena racionaliausių nesaugumo problemos sprendimo priemonių būtų jungimasis į kolektyvinio saugumo sistemas – aljansus. Kita vertus, Europos Sąjungoje šis tikslas yra sunkiai įgyvendinamas todėl, kad kol kas ES valstybės narės savo politiką, ypač susijusią su nacionaliniu saugumu, grindžia vienašaliais veiksmais ir nėra linkusios koordinuoti savo saugumo politikos bendra ES linkme.

IŠVADOS

Konstruktivistai ir (neo)realistai nesutaria dėl esminių saugumo studijose kylančių klausimų: kas yra saugumo objektas ir kokia grėsmių prigimtis? Pagal konstruktyvizmo teoriją, saugumo objektu tampa tai, ką nurodo saugumizuojantis veikėjas. Dėl šios priežasties tokiu objektu gali tapti įvairūs socialiniai, ekonominiai ir politiniai dariniai. Kita vertus, idealus saugumo veikėjas, gebantis geriausiai atlikti saugumo užduotis, išlieka valstybė. Kitaip nei konstruktyvistai, (neo)realistai teigia, kad pagrindinis saugumo objektas yra valstybė, kuri veikia racionaliai, turi savų egoistinių interesų – siekia galios ir saugumo. Remiantis

pagrindinėmis (neo)realizmo prielaidomis, grėsmės valstybei susideda iš priešišku kitų tarptautinės sistemos veikėjų ketinimų ir jų galimybių tuos ketinimus įgyvendinti. Konstruktyvistai tvirtina, jog objektyvios grėsmės neegzistuoja: grėsmės yra socialiai konstruojamos veikėjų, politizuotai interpretuojančių saugumo aplinką. Nepaisant skirtingų konstruktyvizmo ir (neo)realizmo požiūrių į saugumo objektą bei jam kylančių grėsmių prigimtį, abiejų teorijų atstovai sutaria dėl vieno esminio aspekto: pagrindinis saugumo studijų objektas išlieka valstybė.

ES kol kas yra nepajėgi sukonstruoti bendrą identitetą, kuriuo remdamasi galėtų formuoti bendrus visoms valstybėms narėms interesus ir kurti saugumo politiką. Priešingai, ES valstybės narės yra linkusios savarankiškai sudaryti saugumo darbotvarkę, siekdamos patenkinti savo interesus ir neatsižvelgdamos į kitų valstybių tikslus. Atitinkamai grėsmės ES valstybėms narėms kyla iš materialinių veiksmų, t. y. valstybių galios skirtumo, o ne iš idėjų ir socialinių konstruktyvizmo ir (neo)realizmo įsitikinimų. Viena vertus, lyginamoji konstruktyvizmo ir (neo)realizmo analizė pagrindžia prielaidas dėl galimo karinio saugumo sistemos sukūrimo, remiantis tuo, jog pagrindiniai saugumo objektai yra ES valstybės narės, vienašališkai siekiančios savo saugumo ir neatsižvelgiančios į kitų valstybių interesus, o joms kylančios grėsmės yra karinio pobūdžio, todėl reikalaujančios adekvataus atsako – panaudoti karinę jėgą. Kita vertus, kol šioms saugumo karinėmis priemonėmis siekiančioms valstybėms nepavyks tinkamai koordinuoti savo veiksmų, pavyzdžiui, jungiantis į aljansus, tol bus sudėtinga kalbėti apie bendros ES karinio saugumo sistemos sukūrimą.

NUORODOS IR PASTABOS

- 1 Šiame kontekste būtina atkreipti dėmesį į semantinius skirtumus tarp JAV ir Europos tarptautinių santykių mokyklų. JAV iki šiol nediferencijuoja strateginių ir saugumo studijų. Europoje strateginės studijos suprantamos siaurąja – karo studijų – prasme, o saugumo studijos apima visus saugumo sektorius.
- 2 Janeliūnas, T. *Komunikacinis saugumas*. Vilnius: VU leidykla, 2007, p. 12–13.
- 3 Paulauskas, K. Saugumo studijų būklė ir raidos tendencijos // *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2006*. Vilnius: VU TSPMI, 2007, p. 197.
- 4 Paulauskas, K. *Ibid.*, p. 197.
- 5 *Ibid.*

- 6 Idealizmo era – pirmasis saugumo studijų periodas, kuris prasidėjo XX a. pr. ir tęsėsi maždaug iki Antrojo pasaulinio karo. Šiuo laikotarpiu vyravo bendro saugumo idėja, kurios ištakas galima pastebėti 1918 m. Woodrowo Wilsono iškeltoje Tautų Lygos idėjoje. Bendro saugumo idėja yra suprantama kaip valstybių susitarimas saugumo klausimais, kuriais remdamosis valstybės įsipareigoja, kad, kilus agresijai prieš vieną iš susitarimą pasirašiusių šalių, bendrai imsis visų įmanomų priemonių, kad būtų atkurta anksčiau buvusi tvarka. Bendro saugumo idėją pirmą kartą išsakė Palme komisija 1982 m., ir tuomet pabrėžta valstybių tarpusavio priklausomybė tarptautiniuose santykiuose, – tai prieštaravo pagrindiniams nacionalinio saugumo principams. Report of the Independent Commission on Disarmament and Security Issues // *Common Security: A Programme for Disarmament*. London: Pan Books, 1982.
- 7 Neoliberalizmo teorijos susiformavimas žymi trečiąjį saugumo studijų periodą (maždaug Antrojo pasaulinio karo pabaiga – 1945-ieji). Neoliberalai (Robertas Keohane'as (1948), Josephas Nye'as (1977)), siekdami paneigti pagrindinius realizmo teorijos principus, iškėlė tarpusavio priklausomybės idėją, kuri nebuvo labai reikšminga ir vertinta kaip labiau sofistikuota bendro saugumo idėjos versija.
- 8 Paulauskas, K. Ibid, p. 198.
- 9 Wæver, O. Securitization and Desecuritization // R. D. Lipschutz (Ed.), *On Security*. New York: Columbia University Press, 1995, p. 40.
- 10 Saugumizavimo (desaugumizavimo) teoriją pateikė O. Wæveris 1995-aisiais. Saugumizavimas suprantamas kaip problemos perkėlimas iš normalios politikos darbotvarkės į specifinę, didesnės reikšmės ir netradicinių priemonių reikalaujančią saugumo darbotvarkę. Desaugumizavimas – tai tokios saugumizuotos problemos grąžinimas į įprastą politinę darbotvarkę. Wæver, O. Securitization and Desecuritization // R. D. Lipschutz (Ed.), *On Security*. New York: Columbia University Press, 1995, p. 46–48.
- 11 Tarptautinė sistema – didžiausias saugumo analizės vienetas, kuris negali būti traktuojamas kaip sudedamoji kitų lygmenų dalis. Šiuo metu šis lygmuo apima visą planetą. Įdomu pažymėti, jog anksčiau tuo pat metu galėjo koegzistuoti kelios daugiau ar mažiau susijusios tarptautinės sistemos.
- 12 Tarptautinės sistemos – tai vienetų junginiai, kurie egzistuoja tarptautinės sistemos viduje, tačiau skiriasi nuo pastarosios savo prigimtimi ar sąveikos su kitomis subsistemomis intensyvumu. Subsistemos – tai regioniniai valstybių junginiai, regioninės ir tarptautinės organizacijos, kurios gali būti teritoriškai susijusios arba nesusijusios. Teritoriškai susijusių sistemų pavyzdžiai – Pietryčių Azijos valstybių asociacija (ASEAN) ir Afrikos Sąjunga (OAU). Tuo tarpu teritoriškai nesusijusiomis organizacijomis yra laikomos Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (ESBO) ir Naftos eksportuotojų organizacija (OPEC).
- 13 Vienetai – tai tarptautinės sistemos veikėjai, sudaryti iš atskirų grupių, organizacijų, bendruomenių ir individų, kurie egzistuoja nepriklausomai nuo kitų vienetų (tai valstybės, tautos, transnacionalinės įmonės ir kt.).

- 14 Subvienetai – organizuotos individų grupės, egzistuojančios vienetų viduje, galinčios arba bandančios paveikti vienetų veiksmus (biurokratinis aparatas, lobistų grupės ir pan.).
- 15 Individai – tai pats žemiausias saugumo analizės lygmuo socialiniuose moksluose.
- 16 Buzan, B.; Wæver, O.; Wilde de, J. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder: Lynne Rienner Publisher, 1998, p. 5–6.
- 17 Janeliūnas, T. Ibid, p. 56.
- 18 Paulauskas, K. Ibid, p. 207.
- 19 Walt, M. S. *International Relations: One World, Many Theories // Foreign Policy*, 1998, 110, Special Edition: Frontier of Knowledge, p. 31.
- 20 Didžioji galybė (angl. *great power*) – valstybė, turinti ekonominį, karinį, diplomatinį, kultūrinį potencialą paveikti mažesnes valstybes viename ar keliuose pasaulio regionuose. Buzan, B. *The United States and the Great Powers: World Politics in the Twenty-First Century*. United Kingdom: Polity Press, 2004, p. 70.
- 21 Linklater, A. Neorealizmas teorijoje ir praktikoje // K. Booth, S. Smith (sud.), *Tarptautinių santykių teorija šiandien*. Vilnius: Algarvė, 2000, p. 234.
- 22 Buzan, B. *Žmonės, valstybės ir baimė: Tarptautinio saugumo studijos po Šaltojo karo*. Vilnius: Eugrimas, 1997, p. 19.
- 23 Buzan, B. 1997. Ibid, p. 96.
- 24 Buzan, B. 1997. Ibid, p. 18.
- 25 Walt, M. S. 1998. Op. cit., p. 41.
- 26 Janeliūnas, T. Op. cit., p. 59.
- 27 Smith, S.; Acharya, A. *The Concept of Security Before and After September 11 // Working Paper*, 2002, No. 23, Institute of Defence and Strategic Studies, p. 1.
- 28 Buzan, B. 1997. Op. cit., p. 49.
- 29 Buzan, B. 1997. Op. cit., p. 50.
- 30 Buzan, B. 1997. Op. cit., p. 160.
- 31 Wolfer, A. *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*. Baltimore: John Hopkins Press, 1962, p. 153.
- 32 Janeliūnas, T. Op. cit., p. 20–21.
- 33 Sundelius, B. *The Challenges of Security Threats and Emergencies in Modern Society. Societal Security and Crisis Management in the 21st Century*. ETH Zurich and Swedish Emergency Management Agency, CRN Workshop Report, Stockholm, Sweden, 2004, p. 17.
- 34 Buzan, B. 1997. Op. cit., p. 161.
- 35 Buzan, B.; Wæver, O.; Wilde de, J. Op. cit., p. 8.
- 36 Statkus, N.; Paulauskas, K. *Tarp geopolitikos ir postmoderno: kur link sukti Lietuvos užsienio politikai?* Vilnius: KAM leidybos ir informacinio aprūpinimo tarnyba, 2008, p. 12.
- 37 Statkus, N.; Paulauskas, K. Op. cit., p. 15.
- 38 Heinemann-Grüder, A. *Small States – Big Worries. Choice and Purpose in the Security Policies of the Baltic States // Brief*, 2002, 21, Bonn International Center for Conversion, p. 12.

- 39 Statkus, N.; Paulauskas, K. Op. cit., p. 11.
- 40 Tarptautiniuose santykiuose vartojamas terminas, kuris apibūdina situaciją, kai vienos valstybės veiksmams, kuriais siekiama padidinti jos saugumą, pavyzdžiui, karinės galios didinimas arba jungimasis į aljansus, gali paskatinti tolygų kitų valstybių atsaką, sukeldami įtampą tarp šių valstybių ir konfliktinę situaciją net tuo atveju, kai nė viena valstybė to nenori.
- 41 Buzan, B.; Wæver, O.; Wilde de, J. Op. cit., p. 37.
- 42 Vienašališka valstybės politika – tai tokia politikos įgyvendinimo forma, kai valstybė veikia nesilaikydama visuotinai pripažįstamų tarptautinės teisės normų ir neatsižvelgdama į kitų tarptautinės sistemos dalyvių interesus. Europos Sąjungoje vienašališka politika yra suprantama kaip ES sudarančių valstybių vykdoma politika, neatsižvelgiant į bendrai priimtus susitarimus ir kitų valstybių narių interesus.
- 43 Wæver, O.; Kelstrup, M. Europe and Its Nations: Political and Cultural Identities // O. Wæver, B. Buzan, M. Kelstrup (Eds.), *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*. London: Pinter Publishers, p. 65.
- 44 Šešelgytė, M. *Europos Sąjungos bendro gynybos identiteto problema*. Vilnius: VU leidykla, 2007, p. 54.
- 45 Declaration on European Identity. *Bulletin of the European Communities*. Copenhagen, 14 December 1973. Rasta: <http://www.ena.lu/>. Žiūrėta: 2010 11 30.
- 46 Ibid.
- 47 Ibid.
- 48 Ibid.
- 49 Davignon Report. *Bulletin of the European Communities*. Luxembourg, 27 November 1970, No. 11. Rasta: <http://www.ena.lu/>. Žiūrėta: 2010 11 30.
- 50 Suvestinis Europos aktas suteikė valstybių narių tarpvyriausybinių užsienio politikos derinimo teisinį pagrindą ir sukūrė specialią Europos politinio bendradarbiavimo sistemą.
- 51 Europos Sąjungos (Mastrichto) sutartis numatė naujoves ir galiojusių EB sutarčių papildymus, kurie suteikė pagrindą formuoti ES identitetui: numatė teisiškai fiksuotą pagarbą tautiniam valstybių narių identitetui, pagrindines žmogaus teises pripažino kaip bendrąjį Europos teisės principą, įvedė Europos pilietybę, apibrėžė subsidiarumo principą. ES sutartyje buvo apibrėžti BUSP tikslai, jos taikymo sritys, veikimo būdai bei priemonės.
- 52 Europos energetinės bendrijos įkūrimo idėją iškėlė buvęs Europos Komisijos pirmininkas Jacques'as Delors'as ir dabartinis Europos Parlamento prezidentas Jerzy Buzekas. 2010 m. gegužės 5 d. buvo pasirašyta Europos energetinės bendrijos įkūrimo deklaracija, kuria siekiama sukurti tvirtą ir veiksmingą bendrą energetikos politiką ES lygiu. Ši deklaracija yra prilyginama istorinės reikšmės įvykiui – Europos anglies ir plieno bendrijos įkūrimui. Įkurti Europos energetinę bendriją paskatino išaugusi ES priklausomybė nuo dujų importo, kuri iki 2020 m. turėtų dar padidėti, ir dėl šios priežasties kylantis ES energetinis nesaugumas, turintis potencialą išplisti ir į kitus sektorius. Įkūrus Europos energetinę bendriją, būtų

įgyvendinti keli tikslai: pasiekta energetinė nepriklausomybė diversifikuojant energijos šaltinių tiekimą, sustiprintos ES valstybių narių derybinės galios vykdančių grupinius energijos šaltinių pirkimus ir fiziškai integruoti Europos energetiniai tinklai. ES valstybės narės perduotų ES energetinės rinkos liberalizavimo, bendros energetinės politikos išorinės dimensijos sukūrimo, energetikos krizių valdymo ir kitus klausimus spręsti Europos energetinei bendrijai. Jei ES valstybės narės veiktų bendru sutarimu, Europos energetinės bendrijos veikla būtų efektyvi. Tačiau bendro sutarimo stoka, arba, kitaip sakant, ES valstybių narių ryžto plėtoti vienkryptę ES energetinę politiką nebuvimas, implikuoja pagrindines problemas, trukdančias įgyvendinti šią iniciatyvą. Šiuo metu ES pačios didžiausios ir galingiausios, istoriškai ES branduolį sudarančios valstybės, pavyzdžiui, Vokietija, Italija ir Prancūzija, nacionalinę energetinę politiką plėtoja dvišalėmis sutartimis su Rusija. Tokios pavienių ES valstybių narių sutartys, sudaromos su dujų tiekėjančiomis Rusija, yra vertinamos kaip vienas didžiausių trikdžių siekiant pereiti prie bendros energetikos politikos formavimo ir tolimesnio jos įgyvendinimo. ES priklausomybė nuo Rusijos kaip dujų tiekėjos-monopolininkės neretai veikia kaip ES vienybę destabilizuojantis veiksnys, todėl keliantis potencialią grėsmę jos tvarumui.

- 53 ES valstybių narių nesugebėjimas išreikšti bendrą poziciją daugeliu tarptautinės politikos klausimų išryškėjo ir Kosovo atveju. 2008 m. vasario 17 d. nepriklausomai Serbijos valstybei priklausiusi provincija Kosovas paskelbė nepriklausomybę, šį veiksma tarptautinė bendruomenė įvertino prieštaringai. Kosovo nepriklausomybę pripažino 72 iš 192 Jungtinių Tautų (toliau – JT) narių. ES taip pat nevienareikšmiškai įvertino šį tarptautinėje teisėje precedentu neturėjusį atvejį: Kosovo nepriklausomybei pritarė 22 iš visų 27 ES valstybių narių. Valstybės, nepritarusios Kosovo nepriklausomybei (Ispanija, Graikija, Kipras, Rumunija ir Slovakija), pateikė savus argumentus. Viena iš priežasčių, paskatinusių Ispaniją atsisakyti pripažinti Kosovo nepriklausomybę, buvo tarptautinės teisės normų pažeidimas. 2008 m. vasario 18 d. Ispanijos užsienio reikalų ministras Migualis Ángelis Moratinos pareiškė, jog dėl Kosovo parodytos nepagarbos tarptautinei teisei paskelbiant tokio pobūdžio deklaraciją, Ispanija nepripažins Kosovo nepriklausomybės. Be to, Kosovo nepriklausomybės paskelbimas gali taip pat implikuoti Ispanijos tautinį susiskaldymą, t. y. paskatinti atitinkamas Ispanijoje esančių Baskų ir Katalonijos autonominių regionų iniciatyvas. Panašią poziciją Kosovo klausimu išreiškė ir Slovakija. Kosovo nepriklausomybės deklaracijos paskelbimo dieną Slovakijos užsienio reikalų ministerija išplatino pranešimą, kuriame pažymėjo, jog Slovakija nesvarsto Kosovo nepriklausomybės pripažinimo, atsižvelgdama į galutinį nutarimą dėl Kosovo statuso nustatymo, kurį priimant lemiamą vaidmenį atliko JT Saugumo Taryba, atstovaujanti JT – vienintelės organizacijos, galinčios inicijuoti valstybių sienų persikirstymą – interesams. Svarstant Slovakijos nenorą pripažinti Kosovo nepriklausomybę, reikėtų prisiminti šios valstybės problemas, susijusias su vengrų mažuma. Kaip ir Slovakija, Rumunija savo apsisprendimą argumentavo tarptautinės teisės normų, t. y. teritorinio valstybių integralumo ir

nepriklausomybės, pažeidimais. 2009 m. rugsėjo mėn. Rumunijos prezidentas viešai pareiškė, kad teritorinių sienų keitimas yra nepriimtinas, nepriklausomai nuo to, kokiais argumentais būtų grindžiami tokie veiksmai. Graikijos ir Kipro poziciją nulėmė kylantys nesutarimai dėl turkiškos Kipro dalies, galinčios ateityje pareikšti panašias pretenzijas. Kosovo atvejis ne tik parodė, jog ES valstybės narės nėra pajėgios išreikšti bendrą poziciją tarptautiniame kontekste, tačiau taip pat paskatino antivakarietišku nuotaikų sustiprėjimą Balkanų regione ir pablogino Serbijos santykius su daugeliu ES šalių. Todėl galima daryti prielaidą, jog ateityje šis beprecedentis atvejis gali tapti viena iš stabilumo stokos ES priežasčių.

- 54 Grudzinsky, P.; van Ham, P. *A Critical Approach to European Security and Institutions*. London: Pinter, 1999, p. 77.
- 55 Įvertinus grėsmes pagal jų tikimybę ir daromą žalą, galima sudaryti tam tikrą pasaulio, šalies ar tam tikros bendruomenės grėsmių suvestinę. Grafinė jos išraiška dar vadinama grėsmių lauku. Grėsmių laukas – tai grafikas, kuriame dvimatėje koordinatinių sistemoje pažymimos grėsmės pagal jų tikimybę ir sukeliama žalą. Grėsmės dažniausiai išsidėsto taip, kad per jų *taškus* galima nubrėžti charakteringą kreivę, kuri apibūdina bendrą šalies saugumą. Kuo labiau grėsmių *taškai* ir pati kreivė nutolę nuo saugaus grafiko, tuo nesaugesnė šalis. Grėsmių lauko grafikas ne tik charakterizuoja grėsmes, bet gali pasiūlyti ir grėsmės mažinimo priemonių. Norint, kad remiantis grėsmių lauko grafiku sumažėtų grėsmė, reikia arba mažinti potencialios grėsmės tikimybę, arba mažinti įmanomą žalą. Be to, grėsmių lauke matyti, kad už tam tikras grafiko dalis yra atsakingos konkrečios institucijos. Žemesnioji grafiko dalis – dažni, bet nedidelę žalą galintys sukelti pavojai – tai policijos, teisėsaugos, vietinės politikos reikalas. Vidurinioji grafiko dalis priklauso armijos kompetencijai. Aukščiausia grafiko dalis, kuriai priskirtinas tarptautinis konfliktas, įskaitant branduolinį, yra politikos reikalas. Vareikis, E.; Budrytė, R. *Tarptautinis ir nacionalinis saugumas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2005, p. 15.
- 56 Šešelgytė, M. Op. cit., p. 65.
- 57 Europos saugumo strategija „Saugesnė Europa geresniame pasaulyje“ – tai 2003 m. patvirtintas politinis dokumentas, kuriame išdėstytos svarbiausios ES saugumo politikos nuostatos. Strategijoje pirmą kartą įvardytos pagrindinės grėsmės ES saugumui, apibrėžti saugumo politikos tikslai, prioritetai bei priemonės šiems tikslams pasiekti. Už dokumento parengimą buvo atsakingas ES vyriausybės įgaliotinis bendrai užsienio ir saugumo politikai Javieras Solana, dokumentui pritarė Europos vadovų taryba.
- 58 *European Security Strategy: A Secure Europe in a Better World*, 2003. Rasta: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>. Žiūrėta: 2010 12 02.
- 59 Ibid.
- 60 Ibid.
- 61 *Providing Security in a Changing World. Report on the Implementation of the European Security Strategy*, 2008. Rasta: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/reports/104630.pdf. Žiūrėta: 2010 12 02.

- 62 *European Security Strategy: A Secure Europe in a Better World*, 2003. Rasta: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>. Žiūrėta: 2010 12 02.
- 63 Ibid.
- 64 Ibid.
- 65 Providing Security in a Changing World. Op. cit.
- 66 *European Security Strategy: A Secure Europe in a Better World*. Op. cit.
- 67 Ibid.
- 68 Ibid.
- 69 Meyer, Ch. Theorizing European Strategic Culture: Between Convergence and the Persistence of National Diversity // *CFPS Working Document*, 204. Brussels: Centre for European Policy Studies, 2004.

SUMMARY

PARADIGMATIC CONSTRUCTIVIST AND NEOREALIST DEBATE OVER SECURITY OBJECT AND NATURE OF THREATS: AN IDEA OF A SINGLE EU MILITARY SECURITY SYSTEM

Keywords: The European Union, single military security system, security object, nature of threats, neorealism, constructivism.

There is an inescapable link between the abstract world of theories and the real world of politics. It is hard to create an equitable policy if the basic organizing principles are flawed. Respectively, it is hard to construct a well-grounded theory with the lack of knowledge of the global processes. As Stephen Walt (1998) noticed, disagreements about policy usually rest on more fundamental disagreements about the basic forces that shape international outcomes. Take, for example, the current debate on how to define the European Union (EU). On the one hand, EU can be defined as a single actor, one of many other actors of international system, which existence is based on a common identity of all member states. On the other hand, EU can be explained as a unit of sovereign states, which are acting independently from one another. The latter perceptions reflect the basic statements of two theories – respectively constructivism and neorealism. According to the specific nature of the EU, as a global actor of international system, when both – normative and with hard power related – aspects can be distinguished in the actions of the Union, constructivism and neorealism are the theories most valuable to explain the current processes.

The debate over determination of a security object and threats that occur to it seems different depending on which theory they employ. In neorealist point of view the main object of security is a state that seeks to meet its egoistic interests by improving its power (military or/and economic). From the perspective of constructivism, an object of security is what a securitizing actor refers to. Following this logic, various political, economic, social derivatives might become an object of security. Whereas neorealism tends to focus on material factors such as military or economic power, constructivist approaches emphasize the impact of ideas. S. Walt also noted that instead of taking the state for granted and assuming that it simply seeks to survive, constructivists regard the interests and identities of states as a highly malleable product of specific historical processes. The constructivist perception of the state reflects the latter assumptions about nature of threats that occur to it. With reference to constructivism, objective threats do not exist, on the contrary, threats are socially constructed by actors who are interpreting the environment in a politicized way. Meanwhile, according to the most prominent representatives of neorealist school (K. Waltz (1979), B. Buzan (1983), S. Walt (1985)), threats to a state consist of hostile intentions of other actors of international system and their potentiality to accomplish them. Furthermore, in an anarchic international system states aim to improve their security by increasing military power. Thus, increased power of one state is perceived as a potential threat to other states. However, despite significant cleavages between constructivist and neorealist perceptions what should be distinguished as an object of security, both theories tend to agree that the ideal security actor, best able to carry out security tasks, is a state.

In the EU case, it is not able to construct a common identity and develop common interests of all member states. On the contrary, member states tend to set up security agenda independently and seek to meet their own interests regardless of others. Respectively, threats that occur to the EU derive from material factors. In other words, threats emerge due to power rather than beliefs differences between states. Inasmuch as threats for the EU derive from military nature, they need adequate response, i.e., use of military power. As a matter of fact, until it is impossible to coordinate actions of all EU member states, it is difficult to consider the possibility to create a single EU military security system.